

ПОЕТИЧНО-ПІСЕННА СТИХІЯ НЕЗНАНОЇ СІЧОВИЧКИ (студія однієї рукописної збірки)

Рукописна збірка українських пісень, що стала предметом зацікавлення автора повідомлення, не тільки висвітлює вподобання прикарпатської молоді в роки змагань за українську державність на початку ХХ ст., а й спонукає до пошуків поетично налаштованої упорядниці.

Ключові слова: рукописна збірка, українські пісні, стрілецькі мотиви, патріотизм.

З рук знаного на Прикарпатті колекціонера та книголюба Володимира Шеремети на мій стіл ліг рукописний загальний зошит, що знайшовся десь на Коломийщині. Це записи пісень різного походження і різної тематичної спрямованості й естетичної вартості.

Датування цих текстів, виконаних переважно чорним чорнилом на лінійованих зшитках, зібраних у товстий зошит з твердими палітурками обсягом 268 сторінок (1-й зшиток має 64 сторінки; 2-й – 32 сторінки; 3-й – 36 сторінок; 4-й – 36 сторінок; 5-й – 28 сторінок); період: 27 квітня 1915 р. – 9 лютого 1919 р. з уточненнями, де записано: Кути або Вижниця.

Під більшістю текстів є підпис: «Марійка Надвірнянська» або ж криптоніми: «Марійка Н.», «Марійка Надв.», «Н. Марія», «М.Н.». На жаль, досі не пощастило з'ясувати ім'я та прізвище тієї особи, що так ревно вибирувала і вписувала до загального зошита різні тексти. Однак можна достеменно й однозначно стверджувати, що була ця жінка поетичної вдачі, тонкої душі, бо в амплітуді сюжетів фіксовано і жаль, і біль втрат, і сирітську долю, й оплакувані години покинутої дівчини, та жахання, що їх залишила по собі кровава світова бійня.

У цьому надбанні М.Надвірнянської найбільший коломиївковий цикл, що обрамлює січовим духом з півсотні куплетів. Поетичні рядки перемережані то мінором («...Бо хто знає, чи жив вернусь, чи ляжу на поли»), то закличними зверненнями до гуртування сил («Мой, браття-товариші, тримаймося разом, не пускаймо нашої кривди воріженькам плазом», «Ой, не плачте, не журіться, в тугу не вдавайтесь», «А ми, браття, не біймося, бо нас вже є сила, сім півсоток кріпких січий від батька Кирила (Трильовського. – В.К.)», «Котра дівка в січи була, відбуває вправи, то дістане чоловіка козацької слави»).

У піснях, де описано хід бою, стверджено точні реалії, факти і місцевість. Видається, що записувач був поруч або ж мав тонкого обсерватора подій («Битва», «Де Юрків Бог», «На границі», «Нині тихо, нині сумно»).

Десь уже зафіксований стрілецький мотив «Я в чужині загигаю» набирає нової колористики підгірської місцевості; тут журба наче конкретизована: вчора була подалі від рідних країв – і «не так гризла душу».

Далі йдуть маршово-оптимістичні тексти, що нагадують радісні рядки

січовиків з пісні «Гей, видно село»:

*Гей, там січ руська йде,
Гей, напереді стяг несе,
А в руках стяги - жовтий цвіт
На синім поли - як блават.*

Маршовою мелодикою пройняті також пісні «Гей, та вставайте, руськіі люде», «Гей, та не даймо Руси горіти», «Можна огонь ще, браття, вгасити», «Гей, розбудімся, в ряди ставаймо», «Грає трубка в ряди ставати», «Маширують – піснь лунає», «У січи гуртуймося, браття», «Раз-два, раз-два вільним кроком, дуже не спішім, розглядаймося на всі боки, в село повернім», «Хто за нами, ми - за ним».

Ідейність, патріотизм часом набирають такого поетичного увиразнення, що гадкуеш, чого тут більше: пісенно-традиційного чи змістово-пафосного, заклично-увірливого («Стоїть народ, як зрілий сніп», «Московська правда», «А по селах руїни», «Зі світової війни», «Який же вітер сумно грає»).

Стрілецько-трагічна тональність наче прострілює з тих пісенних рядків, що ритмомелодикою нагадують мотиви далекої «Марсельєзи», – «Над залитою кров'ю землею», «Що царям до народної крові» (до речі, нерідко під текстами у нижній правій пагінації аркуша є напис: «Піснь революції російської», «Зі світової війни і революції в Росії», «Видумав жовнір в війні світовій», «Із революції української», «Війна совіцька»).

Зафіксовано тут кілька текстів-хронік, які починаються узагальненнями, типу: «Коли Україна борбу розпочала за свої права, за свободу, то в народі кацапня ширила зневіру, незгоду», відтак історичність дістає регіональне заземлення: йдеться про якогось сільського перевертня чи зрадника; про місцевих хрунів-запроданців і т.п.

Потрапили до зошита і такі пісенні тексти, що явно підтверджують факт переробок «під народний мотив» суто літературних форм з російської літератури, як от: «Мій костер в тумані світить», «Зачим ти безумною губиш», «Отречемся од старого мира», «Пускай могила мене накаже», «Кого я люблю, за ким вздыхаю», «Прощаюсь, ангел мій, з тобою», або ж цілком українізовані народні тексти («То не вітер вітку клонить», «Любила мя мати, убожала», «Як жила я одинохонька вдома», «Прощайте, ласкавії взори», «Ми злучайно з тобою пострічались», «Коли б я мав злотії гори», «Зачим я тебе полюбила і душу тобі оддала»).

Із текстів соціально-побутового розряду виділяються багатою лексикою, поетичною колористикою та образністю ті пісні, що, очевидно, мають місцеве увиразнене авторство («Без тебе, Олесю», «Не по волі я загнавси у Карпати», «Пшеничка зріла, жито зріло», «Чи оживеш ти ще, нещасний краю»).

Жмуток народнопісенної любовної лірики багатий тематично-лексично: без минулого «світ пусткою здається» («Чого я тужу, чого бажаю»); без коханого – «душа схована у тяжкій окови»; хлопець «соколом-стрілою злетів би туди», де його дівчина начерпає воду; природа – своєрідний дороговказ козакові: «очерет лугом гуде» і нагинається туди,

звідки чекати йому дівчину; розлуку віщує: у гаю шумить, не стихає «жовте листя в пізній час»; «милий покидає – іншої шукає», «Дивний сум і туга»).

Навіть суто любовна народнопісенна лірика в ідеологічній транскрипції записувачки дістає зримі ознаки соціального нашарування, відтінку воєнного лихоліття. Ось, приміром, «козак любив та й кохав собі дівчину», але у нещасті винні, як і в традиційному фольклорі, лихії люди та ще й люті зайти – воріженьки. Цей лейтмотив прочитується у піснях: «Ой, гув та й загув сивий голубок», «На варті», «Чи знаєш сум шпитального склепіння», «Ти у келії, моя добрая доле», «Лінивим кроком переходить днина», «Козаченьку, куди ідеш», «Позаростали очерети», «Ударив час – пора розстатися».

Є у набутку з півтора десятка одностроф, у яких стверджено філософему звернення до Бога як віру у перемогу добра («...най дієся воля Божа»; «...потрібна ласка Твоя»; «...з тобою знайдем жерела всегда співати пісню любови»; «...серце Боже – жерело ласки»; «...дай волю Божу свято творити»; «...о Діво Преплагає – істочник чудес»; «... ликуй, провідна Зоре, кермуючи у рай»).

Потрапили до аналізованого зошита й інтерпретовані «на свій лад» нині широко співані «Гей, нумо, братці, до зброї», «Ой, росла та й росла шовковая трава», «Ніч яка місячна, зоряна ясная», «Ми гайдамаки», «Ой гай, мати», «Їхав козак за Дунай», «Розвивайся ти, дубочку», «Стелися, барвінку, низенько», «Заграй ми, цигане старий», «Глибоким сном лягла природа», «Ой, у полі верба», «Гей, гусоньки, на став», «Гей, там з-за гори ідуть мазури», «Там на горі сніг біленький», «Як я, браття, раз сконаю» (переробка під стрілецьку тему варіанта історичної пісні-балади про Олексу Довбуша. – *В.К.*), «Чи я, мамко, недоріс, чи я, мамко, переріс», «Гей, ви мої співаночки, де я вас подію», «Гей, під гаєм-гаєм, гаєм зелененьким, там орала дівчинонька коником чорненьким», «Ой, у полі три криниченьки», «Така її доля», «Гей, літа орел», «Чорна хмара з-за лиману» (очевидні «доштукування» з творів Т. Шевченка. – *В.К.*), «Ой на горі жито копитами збито», «Ой, вербо-вербо кучерявая», «Косаря уночі зустрічають сичі», «Заповіт» (за Т. Шевченком: «Як умру, то поховайте мене на могилі...»). – *В.К.*), «Тополя» (за Т. Шевченком: «По діброві вітер виє, гуляє по полю...»). – *В.К.*), «Защебече соловейко в лузі на калині», «На городі калиненька, по дорозі терен», «Ще не вмерла Україна» (наближений варіант до тексту гімну П. Чубинського й М. Вербицького. – *В.К.*), «Не пора» (дещо спрощений текст відомого вірша І. Франка. – *В.К.*), «Ой, зацвіла черемшина, з неї цвіт упав», «Шалійте!» (переробка відомого маршу А. Вахнянина. – *В.К.*).

Долучила сюди записувачка і два зшитки (1-й – 16 сторінок; 2-й – 56 сторінок) пісень, записаних Анною Луцькою протягом 1 серпня 1888 – 18 серпня 1890 рр. у Вижниці на Буковині. Зафіксовані польськоазбучно, ці тексти («Повернення», «Неволя», «Прагнення», «Найліпше і найгірше», «Пересторога і бажання», «Помісток», «Не кохай», «Пісня», «Романтичність», «Чорний жаль», «Думка», «Українка», «Гонець», ін.) – це, по суті, або переказані у римований спосіб біблійні сюжети, або ж варіативні приклади українських дум, історичних пісень та співанок-хронік. Художньо-

естетичної вартості вони практично не несуть, зате залишаються цікавим автентичним матеріалом для лексикографів та діалектологів.

* * * *

Ось і ще сторіночка до великої історико-культурницької книги української ідентичності, національності. Надіється, що не один «загублений» набуток писемно-мовленнєвої культури окремого носія, села чи якоїсь сторони, особливо ж у західноукраїнському поясі, видобудеться на світ десь «з-під дахів», «з-під підлоги» або з-між подвійного дна куфра-скрині, куди наші діди та батьки нерідко заховували не перстені, ланцюжки, коралі чи дорогу одіж, а молитвенники, українські пісенники, малі кантички, «Кобзар» Т. Шевченка, листи й різні родинно-сімейні записники. Хоронили й переховували від червоних іродів-зайд, які після набігів, мов татарва, полишали після себе нищительство та руїну.

Віриться, що незабаром ця знахідка буде передана до одного з державних архівів або ж відділів рукописів академічних бібліотек, і вже там у сув'язі тематичних пошуків дістанеться дослідникам як унікальний оригінальний матеріал.

Редколегія часопису щиро вітає одного з найактивніших своїх членів із 70-річчям. Сотні наукових праць, десятки монографій, збірників, екскурсів в історію української культури упевнюють, що роки ці прожиті не на марне і залишать глибокий слід в історії вітчизняної науки.

Хай не міліє борозна наукових пошуків і щедро воздає врожаєм поле наступних наукових зацікавлень.

Зичимо шановному ювіляру здоров'я, щастя і добра, наснаги на нові звершення в ім'я України. Будьмо!

Владимир КАЧКАН

ПОЭТИКО-ПЕСЕННАЯ СТИХИЯ НЕИЗВЕСТНОЙ СИЧЕВИЧКИ

(студия одного рукописного сборника)

Рукописный сборник украинских песен, который стал предметом заинтересованности автора статьи, не только отображает предпочтения прикарпатской молодежи в годы борьбы за украинскую государственность в начале XX ст., но и стимулирует к поиску поэтически настроенной составительницы.

Ключевые слова: рукописный сборник, украинские песни, стрелецкие мотивы, патриотизм.

Volodymyr KACHKAN

**THE POETICIAN-SONG ELEMENT OF THE UNKNOWN
SICHOVYCHKA**

(the studio of one manuscript collection)

The manuscriptial collection of the Ukrainian songs, which became the object of interest of the author. The report not only opened the interests of the pre-Carpathian youth in the period of fight for the Ukrainian state in the early XX century, but it is called for the seach of poetic tuned piler.

Key words: *manuscript collection, Ukrainian songs, striletsky motives, patriotism.*